

ПОЛІТИЧНІ ПІДСУМКИ САМІТУ ОДКБ 23 ЛИСТОПАДА 2023 Р. В МІНСЬКУ

Віталій Ярмоленко, *центр зовнішньополітичних досліджень НІСД*

В аналітичній записці розглянуто основні підсумки засідання Ради колективної безпеки ОДКБ в Мінську 23 листопада 2023 р., а також надано оцінку перспективам діяльності цієї організації в контексті широкомасштабного вторгнення Росії в Україну та потенційної зміни стратегічного курсу Вірменії.

Висновки

1. Саміт у Мінську продемонстрував певні розбіжності між державами – членами Організації договору про колективну безпеку (далі – ОДКБ) в оцінці пріоритетів безпеки та походження загроз для регіону, що надалі може значно послабити політичну консолідацію в межах організації.
2. Використання в риториці О. Лукашенка тем напруження на кордоні із сусідніми державами НАТО та «загрози» з боку України сигналізує про прагнення в майбутньому втягнути прямо чи опосередковано інші держави – члени ОДКБ в актуальне протистояння РФ із Заходом та агресію проти України.
3. Ризик виходу Вірменії з ОДКБ ставить під сумнів спроможність організації реагувати на зовнішні воєнно-політичні та безпекові виклики для її членів.

23 листопада 2023 р. у м. Мінську відбулося засідання Ради колективної безпеки (РКБ) ОДКБ, у якій взяли участь глави держав – членів організації, окрім прем'єр-міністра Вірменії Нікола Пашиняна. Захід пройшов на тлі дедалі більших розбіжностей усередині організації, пов'язаних, зокрема, із можливістю виходу з організації Вірменії, дальшим ризиком загострення прикордонного конфлікту між Киргизстаном і Таджикистаном, а також потенційною можливістю втягнення держав-членів у агресію Росії проти України.

Засідання провели у вузькому та широкому (за участю також глав профільних відомств) форматі. Присутні глави держав-учасниць наголосили на значній загрозі дальшої ескалації палестино-ізраїльського конфлікту й можливості його масштабування, що створює ризики для регіону ОДКБ. Так, відзначено наявність загрози вербування радикальними угрупованнями громадян держав – членів ОДКБ для участі в конфлікті. Окремо наголошено на складній гуманітарній ситуації на території Афганістану та потребі й далі допомагати населенню цієї держави.

Водночас у публічній риториці глав держав – членів ОДКБ простежено чітко

виражену різницю бачення пріоритетів взаємодії в межах організації. Так, президенти держав Центральної Азії – Казахстану (К.-Ж. Токаєв), Киргизії (С. Жапаров) та Таджикистану (Е. Рахмон) – зосередилися на тематиці Близькосхідного конфлікту, безпековій та гуманітарній ситуації в Афганістані, традиційних загрозах. На відміну від них, О. Лукашенко наповнив свою промову антизахідними наративами та повторював пропагандистські тези керівництва РФ. Глави Казахстану та Росії особливий акцент зробили на поглибленні міжінституційної співпраці ОДКБ та ШОС, у якій присутні ключові держави Індотихоокеанського регіону (Китай, Індія, Іран та Пакистан) та яка, на відміну від «Ташкенського пакту», не є військово-політичним блоком.

За підсумками засідання РКБ ОДКБ підписано 15 документів¹, серед яких Декларація Ради колективної безпеки Організації Договору колективної безпеки та Рішення РКБ ОДКБ «Про заходи щодо розвитку системи кризового реагування Організації Договору про колективну безпеку».

Основні тези заяв В. Путіна:

- важливим цього року став початок розвитку контактів ОДКБ з «природними партнерами» організації – ШОС та СНД;
- продовжено операцію ОДКБ «Наймалець» («Наемник»), мета якої припинити вербування громадян держав – членів організації та перекрити їм канали виїзду для участі в діяльності міжнародних терористичних угруповань.

Основні тези заяв О. Лукашенка:

- баланс колективних і національних інтересів гарантує безпеку регіону загалом, проте актуальна геополітична ситуація вимагає дальшої консолідації в межах ОДКБ;
- західні політики прагнуть зберегти впливові позиції через розкручування регіональних конфліктів;
- зброя з України йде на чорні ринки. Неконтрольований рух зброї і техніки військового призначення розглядають як потенційну загрозу, особливо в контексті ескалації напруження на Близькому Сході;
- США прагнуть поширення контрольованого хаосу;
- нарощування озброєння держав східного флангу НАТО становить загрозу для західного флангу ОДКБ;
- керівництво Вірменії повинно обговорювати свої застереження за столом переговорів, а не здійснювати демарші «без причини».

Основні тези заяв К.-Ж. Токаєва:

- особливу тривогу спричиняє напруження на Євразійському континенті та навколо зони ОДКБ, особливо на Близькому Сході;

¹ Тексти документів на момент написання аналітичної записки не опубліковано. Зі слів генерального секретаря ОДКБ Імангалі Тасмангабетова, Декларація відбиває спільне бачення геополітичної ситуації у світі й регіоні ОДКБ та бачення розвитку організації.

- конфлікт на Близькому Сході розкрутив спіраль масштабного інформаційно-ідеологічного протистояння. Треба зупинитися, поки конфлікт не поширився. Урегулювання палестино-ізраїльського конфлікту можливе під егідою ООН на основі створення окремої Палестинської держави;

- через ситуацію в Газі спадає увага до непростой ситуації в Афганістані;

- не треба повсякчас казати про дедалі більші загрози для ОДКБ – це може продемонструвати невпевненість держав-членів у ефективності цієї організації;

- серед пріоритетів головування Казахстану в ОДКБ – співпраця організації з ООН, СНД та ШОС; доопрацювання нормативного забезпечення оперативного розгортання колективних сил ОДКБ (безпосадкового й безперешкодного прольоту військово-транспортної авіації); удосконалення системи підготовки кадрів; розкриття миротворчого потенціалу; розвиток співпраці в боротьбі з міжнародним тероризмом та екстремізмом; протидія незаконного обігу наркотиків; протистояння традиційним загрозам.

Основні тези заяв С. Жапарова:

- сторони конфлікту в Секторі Газа повинні припинити бойові дії та сісти за стіл переговорів;

- Киргизстан зацікавлений у мирному й стабільному Афганістані, вітає зусилля «тимчасового уряду» цієї держави та підтримує його прагнення виконати взяті на себе перед міжнародною спільнотою зобов'язання;

- безпекова ситуація на Близькому Сході матиме вплив на регіон ОДКБ, зокрема через можливість вербувати громадян держав-членів цієї організації до міжнародних терористичних угруповань.

Позиція Вірменії

Напередодні засідання РКБ ОДКБ, 21 листопада 2023 р., міністр закордонних справ Вірменії А. Мірзоян повідомив очільникові зовнішньополітичного відомства Білорусі, що глава уряду Н. Пашинян не візьме участі в заході. Попри формально заявлену причину, відсутність прем'єр-міністра Н. Пашиняна можна вважати сигналом про корекцію стратегічного курсу чинного вірменського уряду на диверсифікацію міжнародної співпраці в безпековій сфері, яка раніше значною мірою була сконцентрована на гарантіях з боку Росії на двосторонній основі та в рамках ОДКБ.

Одним з ключових чинників цього стала відсутність ефективної реакції держав – членів організації на зіткнення на кордоні між Вірменією та Азербайджаном, обмеження Азербайджаном транспортно-логістичної комунікації між «Нагірнокарабаською Республікою» та Вірменією з грудня 2022 р. та наступною реінтеграцією регіону до складу Азербайджану наприкінці вересня 2023 р. У цьому контексті сам Азербайджан активізував дипломатичні контакти з іншими державами ОДКБ. Так, керівництво Азербайджану фактично отримало підтримку від РФ на проведення «антитерористичної операції» в Карабаху 19–20 вересня 2023 р., результатом якої став саморозпуск невизнаного квазідержавного утворення.

Ризик зриву мирного процесу та ескалація конфлікту з Азербайджаном через

проблеми делімітації вірмено-азербайджанського кордону спонукали Вірменію до активного налагодження військово-політичної та військово-технічної співпраці з державами поза ОДКБ:

- у вересні 2023 р. спільні військові навчання на своїй території зі США;
- наприкінці жовтня 2023 р. стало відомо про підписання контрактів (або проведення переговорів) щодо закупівлі елементів французьких систем ППО (радар «Ground Master» 200 та системи ППО «Mistral»);
- нарощування закупівель зброї та техніки подвійного призначення з Індії (РЗСВ «Pinaka», антидронні системи «Zen», гаубиці калібру 155 мм тощо).

24 жовтня 2023 р., наступного дня після Саміту в Мінську, Н. Пашинян заявив, що рішення про дальше членство Вірменії в ОДКБ буде визначено її національними інтересами².

² Див.: URL: <https://sova.news/2023/11/24/pashinyan-o-vyhode-iz-odkb-nash-orientir-gosudarstvennyj-interes/>